

УДК 332.021

РЕАЛІЗАЦІЯ ЕФЕКТИВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Наркізов М.М., здобувач (ХНУ ім. В.Н. Каразіна)

Розглянуто особливості впливу регіональної політики на забезпечення сталого регіонального розвитку.

Ключові слова: регіон, роль держави, стратегія, соціально-економічний розвиток, територіальні особливості.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку кожної країни поряд із проблемами міждержавної інтеграції та глобалізації ставлять також проблематику питання регіоналізації.

Сучасний розвиток світової економіки свідчить, що головною рушійною силою будь-якої національної господарської системи є регіони. Саме на рівні регіонів вирішуються питання відтворення продуктивних сил, реалізуються проекти соціально-економічного розвитку, задовольняються ключові соціальні потреби населення. Саме показники розвитку регіональної економіки є критерієм визначення рівня економічного розвитку держави в цілому. Тому дослідження регіонального управління економічними процесами, формування нової якості територіального управління стає надзвичайно важливим науково-практичним завданням.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням питань, пов'язаних із особливостями регіональної політики в Україні, займалися Варналій З. С. (щодо сутності, принципів, завдань, інституційного забезпечення державної регіональної політики – монографія "Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети") [1]; Долишній М. І. ("Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети") [2]; Гладкий Ю. Н. ("Основаы региональной политики") [3]; Симоненко В. К. ("Регионы Украины: проблемы развития") [4] та інші.

Основними проблемами, які потребують вирішення найближчим часом, є: по-перше, криза регіонального управління, яка полягає у недостатньому рівні повноважень місцевої влади та частій зміні керівників обласних і районних державних адміністрацій та їх команд; по-друге, негативні тенденції регіонального розвитку та посилення диференціації у рівнях соціально-економічного розвитку регіонів, по-третє, здебільшого штучна міжрегіональна напруженість, яка створює загрозу єдності нації та держави.

Мета статті – проаналізувати особливості регіональної політики України, її значення для забезпечення сталого регіонального розвитку.

Виклад основного матеріалу. З проголошенням України незалежною державою наукова регіоналістика набрала особливої актуальності. У цьому контексті заслуговує на увагу підхід В. Поповкіна до трактування цілісності регіонів. Парадигма регіональної цілісності, пише він, повинна будуватися на "теоретико-філософському прийнятті концепції єдиної географії" – об'єктивного взаємозв'язку природних, соціальних та економічних процесів і явищ, що існують у певному територіальному ареалі. Вчений виходив з того, що у будь-якому виробництві бере участь людина. Від природних та економічних умов залежить як життя людини, так і самопочуття суспільства. Водночас суспільство підкоряє своїм потребам економіку, керує в цій сфері структурно-динамічними процесами. Природне середовище зумовлює життя суспільства. Поповкін приходять до висновку, що регіон становить цілісність власне природного середовища, матеріального, середовища, створеного людиною, і соціуму, а також, що "різні типи регіонів формуються та існують завдяки певним типам взаємозв'язків між цими трьома середовищами". Тобто регіони — це "специфічні триєдності" [5].

Звичайно, важливою складовою наукових основ регіональної соціально-економічної політики та її реалізації є територіальний поділ держави, тобто науково обгрунтоване визначення регіонів.

Питання регіональної політики, регіонального розвитку регулюються низкою нормативно-правових актів. На жаль, в такому офіційному документі, який визначає основні засади регіональної політики України, як Концепція державної регіональної політики [6], відсутнє саме визначення цього поняття.

Необхідно зауважити, що в найпоширенішому варіанті розуміння регіональної політики економічний аспект домінує над іншими компонентами регіонального життя. Відповідно поняття «регіональна політика» і «регіональна економічна політика» часто вживають як синоніми без будь-яких застережень. Наприклад, М. Кноглер

та О. Сикарев під регіональною політикою розуміють «сукупність заходів, спрямованих на усунення відмінностей в економічній дієздатності та життєвому рівні, наявних між територіально відокремленими частинами країни» [7].

С. А. Романюк під державною регіональною політикою розуміє «систематизований вплив на регіони центрального уряду, а також його територіальних підрозділів». Таку позицію вчений аргументує тим, що «навіть у тих випадках, коли йдеться про неекономічні сфери, механізм забезпечення все одно спирається на фінансово-економічні важелі» [8].

Роль держави щодо забезпечення розвитку регіонів у сучасному світі не обмежується лише регуляторними функціями стимулювання економічного зростання, раціонального використання трудового потенціалу, забезпечення прогресивних зрушень у галузевій і територіальній системах, підтримки експорту продукції та послуг. Головною метою державного управління регіональним розвитком стає забезпечення економічної й соціальної стабільності, захист вітчизняних виробників на світових ринках, правовий перерозподіл доходів громадян, гармонізація майнових відносин, зміцнення існуючого ладу, демократизація управління, інтеграція держави в європейські та євроатлантичні структури тощо.

Належне регулювання процесів економічного і соціального розвитку держави неможливе без урахування регіональних аспектів та територіальних особливостей реалізації державної політики в різних сферах діяльності суспільства. Дослідження регіональних аспектів дозволяє визначити сильні й слабкі сторони функціонування регіональних економічних систем, сприятливі та загрозові тенденції у цій сфері та на основі цього сформулювати систему заходів щодо удосконалення державної політики в різних сферах життєдіяльності.

За роки незалежності в Україні переважно сформовано механізм державного управління регіональним розвитком, організаційно-правові та інші основи реалізації державної регіональної політики. Проте через численні об'єктивні та суб'єктивні чинники наявні можливості забезпечення збалансованого розвитку України та її регіонів, поліпшення якості життя людей реалізуються недостатньо.

Уцілому регіональний розвиток – позитивна динаміка соціальних, економічних, екологічних, гуманітарних, етнонаціональних процесів у відповідних регіонах – є складовою загальнодержавної стратегії розвитку країни відповідно до поставлених цілей.

Розглядаючи елементи регіональної політики варто звернути увагу на її структуру. Найголовніше, треба відмітити, що система

регіонального управління має будуватися, починаючи з найнижчого, базового рівня – рівня громади. Саме громадяни мають визначати можливість прийняття рішень, що впливають на їхнє життя, і реалізувати ці рішення через владу громади.

Елементами регіональної політики є: бюджетна, інституційна, податкова, промислова, аграрна, екологічна, науково-технічна, соціальна, гуманітарна (культурна, освітня, оздоровча, релігійна) складові.

Причому бюджетну, податкову, інвестиційну, промислову, аграрну складові політики можна умовно назвати складовими економічної регіональної політики, яку більшість фахівців вважають основною серед складових.

Регіональна економічна політика включає:

- планування, прогнозування соціально-економічних процесів у регіоні;
- створення і реалізацію цільових програм;
- використання природних ресурсів і управління власністю регіону;
- розміщення продуктивних сил;
- реструктуризацію економіки регіонів;
- політику розвитку регіональних виробничо-технологічних комплексів;
- контрольну-аналітичну діяльність;
- інформаційне забезпечення.

Харківська область є також об'єктом державної регіональної політики. Враховуючи, що регіональна політика спрямована на покращення розвитку територій, то її проведення передбачає наявність відповідної стратегії розвитку.

Стратегію сталого розвитку Харківської області розроблено згідно з чинним законодавством на основі «Концепції державної регіональної політики» на виконання постанови Кабінету міністрів України № 1001 від 21.07.2006 р. «Про затвердження державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» та рішення LXI сесії V скликання Харківської обласної ради № 1803-V від 15.09.2010 р.

Стратегію побудовано на основі програмно-цільового підходу до вирішення проблем регіону. При цьому передбачається використання проектно-орієнтованого підходу до формування та реалізації регіональних цільових програм різної спрямованості.

Стратегія сталого розвитку регіону має наукове обґрунтування, як це і передбачено чинним законодавством, та базується на таких концепціях і теоріях:

- концепції сталого розвитку;
- концепції економічної безпеки;
- теорії кластеризації економіки;
- просторово-територіальній теорії «центр-периферія»;
- теорії конвергентно-дивергентного розвитку територій;

- теорії вибору сценаріїв розвитку;
- теорії системної динаміки.

Наведені вище концепції та наукові теорії мають відповідний інструментарій дослідження та своє призначення (таблиця 1) [9].

Таблиця 1

Інструментарій дослідження та призначення концепцій і теорій розробки Стратегії сталого розвитку регіону

Концепція /теорія	Інструментарій дослідження	Призначення
Концепція сталого розвитку	Кількісна оцінка параметрів розвитку	Для аналізу стану сталого розвитку регіону
Концепція економічної безпеки	Порівняння параметрів з їх пороговими значеннями. SWOT-аналіз	Для визначення пріоритетності вирішення проблем сталого розвитку регіону
Теорія кластеризації економіки	SWOT-аналіз	Для ідентифікації кластерів зростання економіки регіону
Просторово-територіальна теорія «центр-периферія»	Модель «центр-периферія»	Для визначення територій зростання
Теорія конвергентно-дивергентного розвитку територій	Моделі дослідження конвергентно-дивергентних процесів	Для визначення територій регіону, які відносяться до депресивних
Теорія вибору сценаріїв розвитку	Сценарний підхід	Для визначення сценаріїв розвитку регіону
Теорія системної динаміки	Імітаційне моделювання	Для моделювання сценаріїв розвитку регіонів

Оцінка сталого розвитку регіону здійснюється за його складовими по таких компонентах:

I. Сталий економічний розвиток: макроекономічна; фінансова; зовнішньоекономічна; інвестиційна; науково-технологічна та інноваційна; енергетична; виробнича; продовольча.

II. Сталий соціальний розвиток: доходи та витрати; безробіття; забезпеченість житлом; демографія та стан здоров'я; споживання продуктів харчування.

III. Сталий екологічний розвиток: атмосферне повітря; вода; відходи.

Управління сталим розвитком регіону повинно базуватися на обґрунтованому прогнозі майбутнього. Наростаюча нестабільність і невизначеність зовнішнього середовища регіону визначають необхідність розрахунку декількох можливих варіантів сценаріїв його майбутнього.

Висновки. Спираючись на сформульовану в Концепції державної регіональної політики головну її мету, даємо визначення регіональної політики.

Це сфера діяльності щодо створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку України та її регіонів, підвищення рівня життя населення, забезпечення дотримання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного її громадянина незалежно від місця проживання, а також поглиблення процесів ринкової трансформації на основі підвищення ефективності використання потенціалу регіонів з урахуванням природних, економічних, історичних, культурних, соціальних та інших особливостей, підвищення конкурентоспроможності регіонів та територіальних громад, підвищення дієвості управлінських рішень, удосконалення роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Ефективна реалізація державної регіональної політики має базуватися на використанні системи інструментів правового, економічного, фінансового, організаційного, інформаційного, освітнього та іншого характеру. В свою чергу система інструментів реалізації державної регіональної політики повинна базуватися на

оцінці та якісному прогнозуванні та програмуванні розвитку регіонів, основною метою яких є визначення пріоритетів регіонального розвитку, забезпечення максимального використання конкурентних переваг та мінімізації негативних факторів, а також узгодження загальнодержавних, регіональних та місцевих інтересів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Варналій З. С. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / Варналій З. С. – К.: 2007. – 765 с.
2. Долишній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети / Долишній М. І. – К.: Наукова думка, 2006. – 515 с.
3. Гладкий Ю. Н. Основы региональной политики / Ю. Н. Гладкий, А. И. Чистобаев. – СПб, 1998. – 659 с.

4. Симоненко В. К. Регионы Украины: проблемы развития / Симоненко В. К. – К.: Наукова думка, 1997. – 262 с.

5. Поповкін В. А. Регіонально-цілісний підхід в економіці / Поповкін В. А. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 16.

6. Про Концепцію державної регіональної політики: від 25 травня 2001р № 341/2001. – Інформаційно-аналітичний центр «ЛПГА», 1991 – 2011. – 11 с. – (Указ Президента України).

7. Кноглер М. Ринкова реформа і регіональна політика / М. Кноглер, О. Сєкарев // Економіка України. – 1995. – № 1. – С. 65.

8. Романюк С. А. Політика регіонального розвитку в Україні: сучасний стан і нові можливості: регіональні дослідження: монографія / Романюк С. А. – К.: УАДУ, 2001. – С. 3.

9. Стратегія сталого розвитку Харківської області до 2020 року: затверджено рішенням обласної ради від 23 грудня 2010. – Харків.: ІНЖЕК, 2010. – 112 с.

Аннотація. Рассмотрены особенности влияния региональной политики на обеспечение устойчивого регионального развития.

Ключевые слова: регион, роль государства, стратегия, социально-экономическое развитие, территориальные особенности.

Summary. The features of region policy influence on steady region development maintenance are explored in the article.

Keywords: : region, state role, strategy, social-economic development, territorial features.

*Рецензент д.е.н., професор ХНУ ім. Каразіна Яременко О.Л.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Токмакова І.В.*

УДК 332.14

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ КАНОНІЧНИХ КОРЕЛЯЦІЙ В ДОСЛІДЖЕННЯХ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ МІСЬКИХ КОМПЛЕКСІВ

*Панченко С.В., д.т.н., професор,
Панченко Н.Г., к.е.н.,
Родченко В.Б., к.е.н., (УкрДАЗТ)*

Зібрано і узагальнено показники соціально-економічного розвитку за містами обласного та державного значення які і склали базу пропонованого дослідження. В якості основного інструменту дослідження загальних рис міського розвитку використано інструментарій канонічних кореляцій. Математичні основи методу канонічних кореляцій дозволили визначити головні компоненти впливу показників соціально-економічного розвитку міст в системі господарювання регіонів.

Ключові слова: національна економіка, статистична інформація, метод математичних кореляцій, кластер, трансфертні важелі.

Актуальність проблеми. На сучасному етапі розвитку національної економіки. Здійснюється відбувається переосмислення фундаментальних засад перегляд архітектури процесів соціально-забезпечення та реалізації процесів економічного економічного розвитку держави. При цьому, на